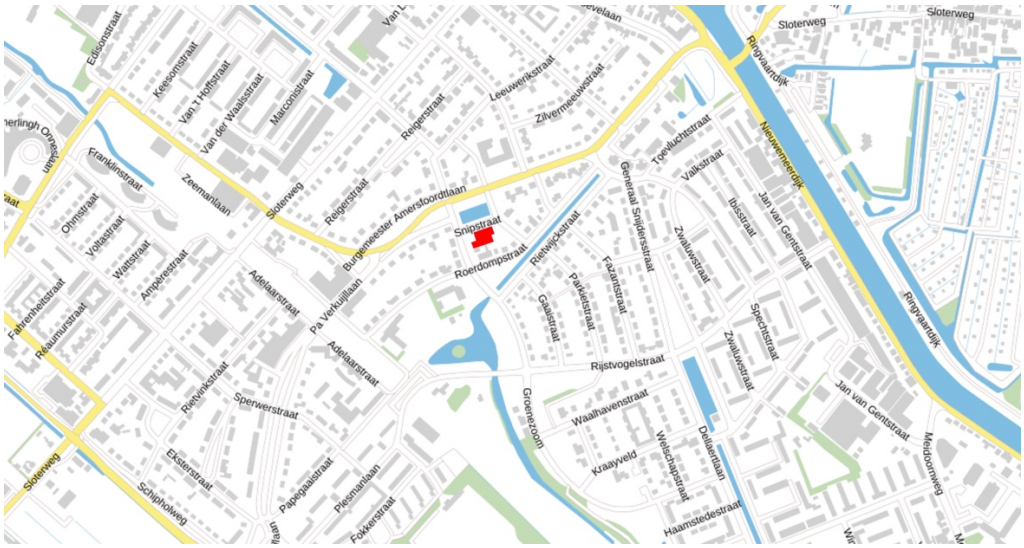
Cultuurhistorische notitie Pelgrimskerk, Badhoevedorp

Objectgegevens

provincie:	Noord-Holland
gemeente:	Haarlemmermeer
plaatselijke aanduiding:	Havikstraat 5, 1171 DW Badhoevedorp
kadastrale aanduiding:	gemeente Haarlemmermeer, sectie H, perceelnummer 3863
architect:	J. de Nooyer
bouwjaar:	1934-1935
oorspronkelijke functie:	Gereformeerde Kerk
huidige functie:	kerk van de Protestantse Gemeente Badhoevedorp-Lijnden

1. Kadastrale kaart en situatie

Afbeelding 1. Situatietekening, met in rood de Pelgrimskerk (PDOK Viewer, bewerking door auteur)

Afbeelding 2. Luchtfoto van de kerk (1) met aan de zuidzijde de pastorie (2), de uitbreiding (3), het verenigingsgebouw (4) en de kosterswoning (5) (PDOK Viewer)

2. Inleiding

De Pelgrimskerk aan de Havikstraat in Badhoevedorp werd in 1934-1935 gebouwd. De kerk werd oorspronkelijk aangeduid als de Badhoevekerk. Als eerst gebouwde kerk in het buurtschap 'De Badhoeve' (ontstaan rond de modelboerderij met dezelfde naam) was dit een logische naam, maar na de bouw van nog twee kerken in het dorp, de Rooms-Katholieke Kerk (1937) en de Immanuelkerk (1955), raakte deze naam in onbruik. Korte tijd werd de kerk aangeduid als Havikstraatkerk tot de kerk eind maart 1989 de huidige naam Pelgrimskerk kreeg, na het uitschrijven van een prijsvraag.

In de gemeente Haarlemmermeer waren in de negentiende en twintigste eeuw verschillende kerkgemeenschappen actief in de dorpskernen waaronder voor de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk. Uiteindelijk zouden verschillende gemeenschappen uit Lijnden en Badhoevedorp na samenvoeging van de geloofsgemeenschappen een gezamenlijk onderkomen vinden in de Pelgrimskerk. Daarvoor werd echter gekerkt op verschillende locaties. Zo werd in Lijnden in 1866 een houten kerkgebouw gebouwd op een perceel langs de Hoofdweg, gevolgd door een stenen kerk eveneens aan de Hoofdweg, het kerkgebouw Geloof en Liefde, gebouwd in 1935. Daarnaast maakten Gereformeerde kerkgangers uit de Badhoevebuurt aan het begin van de twintigste eeuw gebruik van de Hervormde Kerk in Sloten aan de Sloterweg. In 1928 was dit kerkje uitgebreid door de bouw van een hulpkerkje, maar ook op die manier was het kerkgebouw te klein om onderdak te kunnen bieden aan alle kerkgangers. Bovendien verlangden Gereformeerde kerkgangers uit Badhoevedorp naar een eigen kerk in het dorp. Badhoevedorp was daarnaast een snel groeiend forensendorp, waarmee de verwachting was dat de Gereformeerde geloofsgemeenschap in Badhoevedorp aanzienlijk zou groeien. Op 6 mei 1933 werd door het gemeentebestuur van Haarlemmermeer, dat gratis een stuk grond voor de bouw van de kerk ter beschikking stelde, een advertentie geplaatst in de plaatselijke dagbladen om architecten uit te nodigen mee te dingen naar de opdracht voor een nieuw te bouwen kerk. Dit op advies van stedenbouwkundige Wieger Bruin uit Amsterdam, die in de jaren 1930 een uitbreidingplan voor Badhoevedorp ontwierp. Op de advertentie reageerden diverse architecten waarvan een zestal werd uitgenodigd en een ontwerp presenteerde.[1]

Op 11 november werd na een voorselectie een tweetal ontwerpen besproken en goedgekeurd door de Commissie van Beheer van het kerkgenootschap. Op 21 december 1933 werden de plannen ingediend bij burgemeester en wethouders van de gemeente, waarna de Commissie van Beheer op 26 februari 1934 bericht ontving dat het plan dat was ontworpen door architect J. de Nooyer uit Heemstede op de meeste instemming kon rekenen.[2] Welke andere architecten plannen hadden ingediend is niet bekend, ook de ontwerpen zelf lijken niet bewaard te zijn gebleven. Het plan van De Nooyer werd verder uitgewerkt, en in een gecombineerde vergadering tussen de Kerkenraad en de Commissie van Beheer werd door de Kerkenraad aan de commissie opdracht gegeven om over te gaan tot aanbesteding van de nieuwe kerk met pastorie en enkele bijgebouwen op het perceel (bestaande uit een poort en een paardenstal, koetsen werden gestald op het achtererf). De aanbesteding vond plaats in augustus 1934. Er waren 26 inschrijvers. De laagste inschrijver was de firma J. van der Walle uit Haarlem, voor een bedrag van *ƒ* 31.971,-. Aan hem werd het werk gegund. Het heiwerk werd verricht door A. van den Heuvel uit Aalsmeer. De

[1] Mebius-van der Gaag 2001, 19.
[2] Over architect J. de Nooyer uit Heemstede zijn in een eerste verkennend onderzoek geen gegevens gevonden.

centrale verwarming werd geleverd door de firma Van Iperen, eveneens uit Aalsmeer. Meubilair, banken en orgelbetimmering werden geleverd door de firma Stam uit Nieuwkoop, elektriciteit, lampen en verlichting door de firma van Brakel uit Haarlem. De ijzeren kapspanten boven de kerkzaal en in de toren (die zich achter het gewelfde plafond bevinden) werden vervaardigd door de Constructiewerkplaats Lemelerveld. De stoffering werd geleverd door D. van Bergen en de tuinaanleg werd verzorgd door de firma Van Ginkel, beide uit Badhoevedorp. Hiermee kwamen de totale bouwkosten uiteindelijk op *f* 43.374,78. Daarnaast werd besloten tot meerwerk door de toepassing van geglazuurde pannen, een schuifdeur voor het vergaderlokaal en geheel nieuw meubilair. Tijdens de bouw van de kerk bleek dat het orgel van de kerkgemeenschap volgens deskundigen niet kon worden verplaatst naar de nieuwe kerk. Een nieuw orgel was echter te kostbaar. Na bezichtiging van een orgel in Breda (waar dit orgel precies stond is niet bekend) werd het aangekocht voor een bedrag van *f* 1.625,-, met vijfentwintig jaar garantie van de firma Spiering uit Dordrecht. Op 20 juni 1935 kon het nieuwe kerkgebouw in gebruik worden genomen door de toenmalige ds. J van der Leek. Een gedenksteen in het voorportaal van de kerk herinnerde hieraan.

In 1939 werd een ontwerp gemaakt voor de bouw van een kosterswoningen op het achterterrein van de kerk aan Roerdompstraat, naar ontwerp van het bouwkundig bureau C. van Damme uit Hoofddorp.[3] In 1948 vond onder leiding van architect J. de Nooyer een verbouwing plaats van de bestaande lokalen aan de achterzijde van de kerk, tegen de oostgevel, waar een hangkelder van gewapend beton werd gemaakt en de gevelindeling wijzigde. In 1959 werd naar ontwerp van J.A. Westerman een wijk- dan wel verenigingsgebouw, de Karavanserai, gebouwd aan de Roerdompstraat waardoor het kerkelijke complex verder groeide. Door allerlei oorzaken nam in het laatste decennium van de twintigste eeuw het kerkbezoek echter steeds meer af, een trend die ook elders in Nederland zichtbaar werd. Vanaf 1992 werden de activiteiten van de Gereformeerde Kerk en de Hervormde Gemeente van Badhoevedorp geconcentreerd in de Pelgrimskerk. De Immanuelkerk, de kerk van de Hervormde Gemeente die in 1955 was gebouwd ter vervanging van de oudere kerk aan de Sloterweg, werd afgestoten (en in 1998 gesloopt). Ook de kerk in Lijnden (Geloof en Liefde) sloot in mei 2001 haar deuren, waarna ook de Hervormde Gemeenschap uit Lijnden voortaan kerkte in Badhoevedorp.

In 1993 werd er besloten tot een verbouwing en uitbreiding van de Pelgrimskerk, waarbij het verenigingsgebouw Karavanserai aan de kerk werd gekoppeld. Na de verkoop van de Immanuëlkerk was hier geld voor beschikbaar gekomen. Een eerste ontwerp werd gemaakt door het bureau van Overhagen Architekten uit Utrecht, maar dit werd afgekeurd door de kerkgemeente, waarna een aangepast ontwerp volgde door hetzelfde bureau in 1996. De renovatie en uitbreiding van de Pelgrimskerk en de Karavanserai ging feestelijk van start op 17 april 1999. Het kerkgebouw werd tegen de zuidgevel uitbreid en door middel van een brede doorgang verbonden met de Karavanserai. In de uitbreiding bevonden zich onder andere een nieuwe consistoriekamer, een garderobe, toiletten en een grote ontmoetingsruimte. De kerkzaal zelf werd heringericht. Het liturgisch centrum wijzigde drastisch door de verwijdering van het orgel, de preekstoel, de (oude) avondmaalstafel, het doopvont, de kandelaar en de lessenaar. Ook werden de banken uit de kerkzaal verwijderd (de oorspronkelijke banken behorende tot het ontwerp van de Pelgrimskerk waren in 1993 al

[3] Mebius-van der Gaag 2001, 55.

vervangen door de banken uit de Immanuëlkerk) en vervangen door koppelbare stoelen. Achter de voorgevel werd een nieuw balkon geplaatst waar het orgel afkomstig uit de Immanuëlkerk werd geplaatst en zitplaatsen werden gerealiseerd op tribunes. De ruimte onder het balkon werd bestemd als stiltecentrum en tweede ontmoetingsruimte. Het stiltecentrum kreeg hierbij de naam 'Immanuëlkapel', verwijzend naar de afgebroken Immanuëlkerk aan de Sloterweg. Voor het nieuwe kerkelijke meubilair voor het liturgische centrum werd kunstenaar Willem Noyons in de arm genomen, die onder andere ook het nieuwe kerkmeubilair in de St. Janskerk in Utrecht had ontworpen. Noyons was verantwoordelijk voor het ontwerp van het nieuwe doopvont, en een nieuwe avondmaalstafel, kandelaar en lessenaar. Ook ontwierp hij een achterwand voor het liturgisch centrum (niet uitgevoerd), en maakte hij een nieuw kleurenschema voor het plafond in de kerkzaal in verschillende blauwtinten. Na de uitbreiding van het kerkelijk complex, waarbij de Hervormde gemeente en de Gereformeerde Kerk definitief en op alle fronten waren samengevoegd, werd de naam van de kerkgemeenschap gewijzigd naar Protestantse Gemeente Badhoevedorp-Lijnden.[4]

3. Beschrijving situatie en directe omgeving

Het kerkelijk complex rond de Pelgrimskerk wordt begrensd door de Havikstraat, de Snipstraat (gedeeltelijk grenzend aan de achtertuinen van de aan de oostzijde van de kerk gelegen woningen) en de Roerdompstraat, in het hart van Badhoevedorp. De buurt is grotendeels in de jaren '30 gebouwd en bestaat overwegend uit woonhuizen. De Pelgrimskerk zelf staat met de voorgevel (westgevel) haaks op de Haviksstraat. Ten noorden van de kerk ligt de Snipstraat, met tussen de Snipstraat en Burgemeester Amersfoordtlaan een grote rechthoekige vijver met fontein waardoor de kerk vanaf de hoofdweg gezien goed zichtbaar is. Langs de noordgevel van de kerk ligt een brede groenstrook. Rechts van de kerk, aan de Havikstraat, ligt de pastorie. Dit gebouw werd eveneens door De Nooyer ontworpen en gelijktijdig met de kerk in 1934-1935 gebouwd. Aan de Roerdompstraat bevinden zich het verenigingsgebouw uit 1959 (op de hoek met de Havikstraat) en de kosterwoning uit 1939, beide ontworpen door een andere architect. Bij een grote verbouwing en uitbreiding van de kerk in 1999-2000 werden de kerk en het verenigingsgebouw door middel van een brede gang met elkaar verbonden, waardoor aan de achterzijde van de bebouwing een halfomsloten pleinruimte is ontstaan. Dit ging ten koste van de oorspronkelijke paardenstal (inmiddels in gebruik als garage) en het 'paardenpoortje'. De binnenplaats is bereikbaar via de achterzijde van de kerk, waar in 2004 een symbolische stiltetuin werd gerealiseerd. Het middelpunt van deze stiltetuin wordt gevormd door het doopvont dat afkomstig is uit de inmiddels gesloopte Immanuëlkerk. In het ontwerp van de tuin komen de driehoek, als symbool van de Heilige Drie-eenheid, en de begrippen Geloof, Hoop en Liefde overal terug. Ook is hier een gedachtenismuur geplaatst. Deze is afkomstig van 'De laatste tuin' zoals deze werd gepresenteerd op de Floriade van 2002 in de Haarlemmermeerpolder. Ook de houten pelgrimsgroep is afkomstig van de Floriade.

[4] Mebius-van der Gaag 2001, 19, 101-105.

Afbeelding 3 en 4. De stiltetuin achter de kerk, met het doopvont afkomstig van de Immanuëlkerk

4. Beschrijving van het exterieur

De Pelgrimskerk is gebouwd op een rechthoekige grondslag met de voorgevel (westgevel) gericht op de Havikstraat. Het betreft een relatief sobere kerk uit het Interbellum, met vrij gesloten gemetselde gevels, en een fors zadeldak met een relatief lage goot dat aan de westzijde, enige meters terugliggend van de voorgevel, wordt geaccentueerd door een dakruiter met een spitse top. In de voorgevel bevindt zich de oorspronkelijke entree, geaccentueerd door een gemetselde rondboog. De oorspronkelijke houten kerkdeuren (strokendeuren) staan in de huidige situatie permanent open, waarbij de gevelopening wordt ingevuld door een in 1999-2000 aangebrachte glazen pui met driedeling. De hoofdentree werd op dat moment verplaatst naar de rechts van de kerk gelegen nieuwe uitbreiding, eveneens gebouwd in 1999-2000. Aan weerszijden van de voormalige hoofdingang bevinden zich aan beide zijden twee rondboogvensters uit de bouwtijd, ingevuld met veelkleurig glas-in-lood met een ruitpatroon. Boven de hoofdentree bevindt zich een groot verticaal glas-in-loodraam dat wordt geaccentueerd door gemetselde penanten en een gemetselde boog, waarbij de boogtrommel is ingevuld met een gemetseld blokpatroon in twee kleuren baksteen en een rollaag direct boven het venster, dat een rechte beëindiging heeft. Het glas-in-lood heeft een eenvoudig geometrisch, meerkleurig patroon dat terugkomt in de glas-in-loodramen in de langsgevels van de kerk. Aan de buitenzijde is het kerkraam voorzien van voorzetbeglazing. De dakrand wordt geaccentueerd door een rand in siermetselwerk. Oorspronkelijk was er een gemetselde stoep met enkele treden aanwezig bij de voormalige hoofdentree, maar deze is door het verhogen van het maaiveld vervallen.

De linkerzijgevel (noordgevel) en rechterzijgevel (zuidgevel) waren oorspronkelijk identiek uitgevoerd, met een verticale geleding door zes paren van twee smalle verticale glas-in-loodramen met een eenvoudig geometrisch, meerkleurig patroon. Het eerste en laatste paar ramen had echter een hoger geplaatste onderdorpel. De waterslagen zijn gemetseld. Boven de vensters, die een rechte beëindiging hebben, bevindt zich een gemetselde boog met in de boogtrommel een blokvormig metselpatroon in twee kleuren baksteen, en met boven het venster een rollaag. Op het moment dat de rechterzijgevel in 1999-2000 deels opgenomen

werd in de nieuwe uitbreiding werden hier de glas-in-loodramen ingekort tot de overgang naar het platte dak van de uitbreiding. Ook voor deze kerkramen is voorzetbeglazing aangebracht. Beide gevels hadden daarnaast een strokendeur met getoogde bovendorpel afgewerkt met een boogvormige rollaag. Deze is in de linkerzijgevel nog aanwezig, in de rechtergevel is deze vervangen door een bredere doorgang naar de nieuwe uitbreiding. De plint van het gebouw wordt geaccentueerd door een rollaag. De gevel wordt beëindigd door een houten bakgoot gedragen door eenvoudige gesneden gootklossen. Het forse, gesloten dakvlak is bekleed met opnieuw verbeterde, geglazuurde zwarte dakpannen, met hoekpannen ter plaatse van de voor- en achtergevel en nokpannen ter plaatse van de nok. De dakruiter is bekleed met zink, met de spits afgewerkt met leien in maasdekking, waarbij de hoeken zijn afgewerkt met zink. De torenhaan op de dakruiter is afkomstig van de Immanuëlkerk. In het torentje van de kerk was oorspronkelijk een luidklok aanwezig, die door de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog werd geroofd. Na de oorlog werd een nieuwe luidklok aangeschaft, maar voor het echte luiden van de klok is de ijzeren constructie van de toren niet zwaar genoeg, waardoor de klok alleen kan klepelen.

De achtergevel (oostgevel) van het hoofdvolume is uitgevoerd in metselwerk conform de overige gevels. In de nok bevindt zich uitwendig een gemetselde rookkanaal, met een gemetselde schoorsteen met hardstenen plaat als beëindiging, die circa een meter boven de nok uitsteekt. Ook hier is in de plint van de gevel een rollaag opgenomen, en een rand siermetselwerk langs de geveltop. Tegen de achtergevel bevindt zich vervolgens een lager en smaller bouwdeel, uitgevoerd in hetzelfde metselwerk als de kerk. In dit bouwdeel bevinden zich onder andere de Kerkenraadskamer, de diaconie en in de in 1948 toegevoegde kelder een ruimte voor de jeugdleden van de gemeenschap. Het bouwdeel heeft een zadeldak gedekt met zwarte geglazuurde opnieuw verbeterde holle pannen zoals het dak van het hoofdvolume, met ook hier een houten bakgoot gedragen door eenvoudige, gesneden gootklossen. In de noordgevel is een dubbele strokendeur opgenomen met een getoogde bovendorpel en een gebogen gemetselde rollaag, met aan weerszijden hooggeplaatste rondboogvensters met veelkleurig glas-in-lood in een ruitpatroon, voorzien van voorzetramen, en een gemetselde waterslag. Deze zijentree is bereikbaar via een gemetselde trap met vier treden. De zuidgevel van het bouwdeel is in 1999-2000 aangepast doordat hier de uitbreiding tegenaan is geplaatst. De in 1948 aangebrachte buitenentree naar de kelder werd opgenomen in het nieuwe volume, en in de gevel werd een doorbraak gemaakt. In de huidige situatie zijn hier op de begane grond twee brede, hooggeplaatste vensters aanwezig ter plaatse van het souterrain. Deze vensters zijn aangebracht in 1948 en zijn inmiddels vernieuwd, vermoedelijk in 1999-2000. Hierboven bevonden zich oorspronkelijk twee schuifvensters, met een gemetselde waterslag een beëindigd door een rollaag. Deze vensters zijn in 1999-2000 vervangen door een vast onderraam en een kleppend bovenlicht. In de achtergevel van dit bouwdeel bevinden zich in het souterrain drie vernieuwde kelderramen, conform die in de zuidgevel. Hierboven bevinden zich twee kruisvensters, oorspronkelijk schuiframen waarvan de oorspronkelijke roedenverdeling is verdwenen en in 1999-2000 voorzien van vaste onderramen en een vast en een kleppend bovenlicht. Rechts hiervan twee smalle, verticale toiletraampjes uit de bouwtijd. Hierboven op de verdieping bevinden zich drie voormalige schuifvensters, eveneens in 1999-2002 vervangen door vensters met vast onderraam en kleppend bovenlicht. In de nok een smal, verticaal venster ter verlichting van de zolder. Voor alle vensters geldt dat deze een gemetselde waterslag hebben en worden beëindigd door een rollaag. Ook hier wordt de

dakrand afgewerkt door een rand siermetselwerk, en wordt de plint beëindigd door een rollaag.

Afbeelding 5 en 6. De voorgevel van de kerk en de entree in de uitbreiding in april 2026

Afbeelding 7 en 8. De linkerzijgevel (noordgevel) van de kerk grenzend aan de Snipstraat

Afbeelding 9 en 10. De achtergevel (oostgevel) van de kerk, waar zich het bouwdeel bevindt met kamers voor onder andere de jeugdbijeenkomsten, de Kerkenraad en de diaconie

Afbeelding 11 en 12. De rechterzijgevel en de voorgevel gezien vanaf het dak van de uitbreiding. Links in de zijgevel zijn bij de verbouwing van 1999-2000 nooduitgangen aangebracht

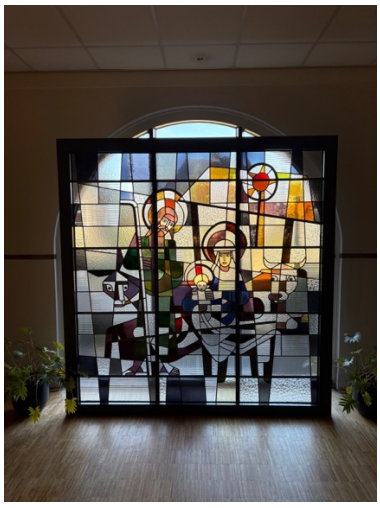

Afbeelding 13 en 14. De binnenplaats met de uitbreiding en de brede gang die de kerk verbindt met de Karavanserai

5. Beschrijving van het interieur

In de huidige situatie wordt de kerk betreden via de in 1999-2000 gebouwde uitbreiding met de ontmoetingsruimte. Hier is het onderste deel van de oorspronkelijke zuidgevel in het zicht gelaten, maar de kerkramen van de kerkzaal zijn ingekort en eindigen nu vlak boven het platte dak van de aanbouw. De voormalige gevelopeningen zijn dichtgemetseld met een lichtere kleur baksteen en hierdoor duidelijk herkenbaar. Vanuit de uitbreiding is een tweede ontmoetingsruimte bereikbaar waar zich ook het stiltecentrum bevindt (de Immanuëlkapel), onder het huidige balkon. Hier bevond zich oorspronkelijk een middengang van de hoofdentree leidend naar de kerkzaal, met aan weerszijden van deze gang ondersteunende vertrekken. Deze zijn in 1999-2000 verwijderd. De ruimte heeft een parketvloer aangebracht in 1999-2000 en een verlaagd systeemplafond eveneens uit deze periode. Wanden zijn vlak gestuct. Tussen deze ontmoetingsruimte bevindt zich een grote glazen pui, aangebracht in 1999-2000. Het balkon wordt gedragen onder meer door twee stalen kolommen die vrij in de ruimte staan.

Afbeelding 15 en 16. De stilteruimte (Immanuëlkapel) en ontmoetingsruimte onder het orgelbalkon

Afbeelding 17 t/m 19. De drie Mariaramen, met van links naar rechts de Geboorte van Jezus, de Annunciatie en de Visitatie

Afbeelding 20 en 21. De ontmoetingsruimte en de gang in de uitbreiding uit 1999-2000

Afbeelding 22 en 23. In de gang van de uitbreiding staat nog de enige oorspronkelijke kerkbank van de Pelgrimskerk, behorende tot de inrichting uit 1935. De overige kerkbanken in het gebouw zijn alle afkomstig uit de Immanuëlkerk. Rechts de toegang tot de blauwe zaal in het souterrain dat in 1948 werd gerealiseerd en de gang naar de begane grond en verdieping van deze uitbreiding

In de kerkzaal stammen de houten muurstijlen op gemetselde penanten/steunberen met omlopende houten lijst en spaarbogen en het gewelfde plafond (mogelijk opgebouwd uit zachtboard) nog uit de bouwtijd. Hierboven (niet zichtbaar) bevindt zich een constructie opgebouwd uit ijzeren spanten, en ook de toren heeft een ijzeren constructie. De kleurstelling van het plafond is in 1999-2000 aangebracht naar ontwerp van kunstenaar Willem Noyons. Ook de glas-in-loodramen stammen uit de bouwtijd, maar zijn ter plaatse van de zuidgevel sterk ingekort. De penant tussen de ramen is wel zichtbaar gehouden. Tegen de oostgevel, ter plaatse van het liturgisch centrum, verdwenen in 1999-2000 het orgelbalkon, het orgel en de preekstoel. De wanden zijn in 1999-2000 opnieuw vlak gestuct. Ook werd toen de huidige parketvloer aangebracht. In het liturgisch centrum van de kerkzaal bevinden zich een hardstenen doopvont, eikenhouten avondmaalstafel, roestvrijstalen paaskandelaar en essenhouten lessenaar, in 1999-2000 ontworpen door Noyons. De verlichtingsarmaturen zijn eveneens van relatief recente datum.

Aan de westzijde van de kerkzaal bevindt zich het balkon, met het uit de Immanuëlkerk afkomstige orgel. Het is bereikbaar via een nieuwe trap langs de noordgevel. Het orgel werd na een restauratie door de firma Pels & Van Leeuwen in 2000 in de Pelgrimskerk geplaatst. Het betreft een tweeklaviers mechanisch orgel, dat werd uitgebreid met verschillende registers. Het orgel werd tussen 1961 en 1962 gebouwd door Willem van Leeuwen. Het is een zogenaamd neobarok orgel, naar voorbeeld van de orgels die in de Nederlanden werden gebouwd tussen 1620 en 1750. Dergelijke orgels werden in de tweede helft van de twintigste eeuw gebouwd als reactie op de ‘fabrieksorgels’ van de jaren 1920-1950. In 2008 voerde Pels & Van Leeuwen een revisie van het orgel uit. Naast het orgel bevinden zich twee tribunes, met daarop enkele kerkbanken uit de voormalige Immanuëlkerk. Het balkonhek is uitgevoerd als metalen spijlenhekwerk. Via twee in 1999-2000 aangebrachte nooddeuren in twee voormalige vensteropeningen in de zuidgevel is het platte dak van de uitbreiding bereikbaar. Het balkon is afgewerkt met blauw tapijt, eveneens uit 1999-2000.

Afbeelding 24 en 25. De kerkzaal gezien richting de oostgevel (links) en het stiltecentrum

Afbeelding 26 en 27. De kerkzaal gezien vanaf het orgelbalkon, en het orgel op het balkon. Het orgel is afkomstig uit de Immanuëlkerk

Afbeelding 28 en 29. Het balkon gezien richting de noordgevel. De kerkbanken zijn afkomstig uit de Immanuëlkerk

Afbeelding 30 en 31. In de zuidgevel zijn de glas-in-loodramen ingekort omdat hier de uitbreiding van 1999-2000 tegenaan is gebouwd

In de kerkzaal en ontmoetingsruimte bevinden zich verschillende objecten die zijn overgebracht uit de Immanuëlkerk en de Nederlands Hervormde Kerk Geloof en Liefde uit Lijnden. In het stiltecentrum onder het balkon bevindt zich de eerste steen van Immanuëlkerk, met de datum 18-6-1955. In de gang van de nieuwe ontmoetingsruimte bevindt zich nog één kerkbank die behoort tot de bouw van de Pelgrimskerk. In de stilteruimte en in de pui tussen de kerkzaal en de stilteruimte zijn daarnaast drie zogenaamde Maria-ramen opgenomen. Deze zijn afkomstig uit de Rooms-Katholieke kerk Regina Caeli in Beverwijk. Deze kerk werd in 1995 afgebroken. Van de twintig glas-in-loodramen in de kerk werden er drie geschonken aan de Pelgrimskerk. De drie glas-in-lood ramen vormen samen een drieluik voor Immanuël afkomstig uit het Nieuwe Testament. De ramen stellen voor de Annunciatie (de aankondiging van de zwangerschap van Maria), de Visitatie (Maria bezoek haar nicht Elisabeth, die zwanger is van Johannes de Doper) en de Geboorte van Jezus. De ramen werden in 1962 vervaardigd in het atelier van Joep Nicolas, een glazenier uit Steyl/Tegelen, en gemaakt door Nicolas' collega Louis Smeets. Het raam met de Geboorte van Jezus werd geplaatst voor de oorspronkelijke hoofdingang, inmiddels dichtgezet met een glazen pui, in de voorgevel van de kerk. De Visitatie bevindt zich gezien vanuit het stiltecentrum rechts in de pui, en de Annunciatie links.

In het bouwdeel achter de kerkzaal bevindt zich in het souterrain de zogenaamde 'blauwe zaal', waar bijeenkomsten voor de jeugdleden worden gehouden. Zichtbaar zijn het balkenplafond uit de bouwtijd, en enkele vaste kasten tegen de achtergevel (de kasten tegen de noordgevel zijn van later datum). Over de rand van de kelderbak loopt nog een verwarmingsbuis uit 1948, het moment dat de kelder werd gerealiseerd onder de bestaande bouw. In de hal op de begane grond bevinden zich nog getoogde doorgangen en

lambriseringen uit de bouwtijd, en zijn ook de oorspronkelijke toiletten nog herkenbaar. De voormalige zijentree is aan de binnenzijde dichtgezet. Ook de oorspronkelijke trap is nog aanwezig, met gesneden handleuningen, en in de gang een eenvoudige buiklijst. Plafonds in de gang zijn vlak gestuct. De Kerkenraadskamer en de diaconiekamer op de bel-etage en de verdieping hebben een verlaagd systeemplafond en tapijt uit 1999-2000, maar hier zijn nog wel enkele paneeldeuren uit de bouwtijd aanwezig. Op de verdieping bevindt zich daarnaast een archiefkamer. Hierboven bevindt zich een onafgewerkte zolder, met een eenvoudige houten gordingenkap, houten dakbeschot en houten vloerdelen uit de bouwtijd.

Afbeelding 32 en 33. De blauwe zaal in het souterrain van de uitbreiding tegen de achtergevel van de kerk

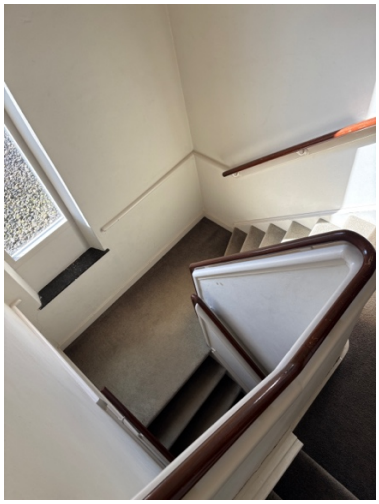
Afbeelding 34 en 35. Gang en voormalige toiletgroep op de begane grond van het achterste bouwdeel

Afbeelding 36 en 37. Gang en trappenhuis op de begane grond van het achterste bouwdeel

Afbeelding 38 en 39. Kamers voor de Kerkenraad en de diaconie op resp. de begane grond en de verdieping van het achterste bouwdeel

Afbeelding 40 t/m 42. Trappenhuis, archiefruimte op de tweede verdieping en zolder van het achterste bouwdeel

6. Waardering

Bij de waardering zijn de criteria gebruikt zoals beschreven in de standaard voor het waarderen van bouwkunst door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De uitbreiding van de kerk uit 1999-2000 wordt vanwege de beperkte ouderdom buiten beschouwing gelaten.

Cultuurhistorische waarden

De Pelgrimskerk vertegenwoordigt cultuurhistorische waarde en herinneringswaarde als onderdeel van zowel de groei en ontwikkeling van Badhoevedorp, de kerkontwikkeling in de eerste helft van de twintigste eeuw in het algemeen, en die van de Hervormde Kerk en Gereformeerde Gemeente van Badhoevedorp in het bijzonder.

Situationele en ensemblewaarden

De Pelgrimskerk vertegenwoordigt situationele waarde vanwege de prominente ligging in het uitbreidingsplan van Badhoevedorp uit de jaren 1930, met de noordgevel gericht op de plantsoenen en vijver tussen de Snipstraat en de Burgemeester Amersfoordtlaan, en de groenstrook en stiltetuin aan respectievelijk de noordzijde en oostzijde van de kerk. Hierbij is in het ontwerptraject contact geweest tussen de architect van de kerk en de stedenbouwkundige Wieger de Bruin, die verantwoordelijk was voor het uitbreidingsplan van Badhoevedorp. De kerk vormt door de ligging een markant herkenningspunt. Ook de naastgelegen pastorie aan de Havikstraat speelt hierbij een rol, gezien deze door dezelfde architect en in dezelfde periode als de kerk is gebouwd, en in architectuur aansluit bij de kerk. De kerk en pastorie vertegenwoordigen daarnaast enige ensemblewaarde in relatie tot het verenigingsgebouw en de kosterswoning aan de Roerdompstraat. Deze relatie spreekt echter vooral uit de functionele, cultuurhistorische context, en is minder zichtbaar in de architectuur van de panden, gezien deze in verschillende tijden en naar ontwerp van verschillende architecten tot stand is gekomen.

Architectuurhistorische en kunsthistorische waarden

De Pelgrimskerk vertegenwoordigt typologische en architectuurhistorische waarde vanwege de zorgvuldige doch sobere, gesloten architectuur, kenmerkend voor het Interbellum. Belangrijk zijn hierbij de opzet van het bouwvolume (hoofdvolume en achterbouw), met hoogopgaande, gesloten kappen en de verticale accenten in de overwegend gesloten zijgevels. Ook de herkenbare entrees en rondboogvensters en de meer open uitstraling van de vensters in de achterbouw spelen hier een rol in, evenals de markante dakruiter die het dak bekroont. In het interieur is met name de ruimtelijkheid van de kerkzaal, en de constructie van kap en plafond van architectuurhistorische waarde. De Mariaramen vertegenwoordigen kunsthistorische waarde gezien de kwaliteit van het ontwerp en het oeuvre van de maker. Ook het orgel vertegenwoordigt om die reden enige kunsthistorische waarde. Beide behoren echter niet tot het ontwerp van de Pelgrimskerk en zijn pas relatief recent in de kerk geplaatst. Het interieur is verder in 1999-2000 ingrijpend aangepast.

Gaafheid en zeldzaamheid

De hoofdvorm, gevels en dak van de Pelgrimskerk zijn nog grotendeels gaaf, en de functie van het gebouw is nog zeer goed herkenbaar. Het interieur van de kerkzaal is echter door de inbouw uit 1999-2000 ruimtelijk sterk gewijzigd, en door de nieuwbouw tussen de kerk en de pastorie zijn beide minder goed als zelfstandige volumes herkenbaar. Als sobere

Interbellumkerk is het gebouw niet zeldzaam op landelijk niveau, ook binnen de gemeente Haarlemmermeer komen nog enkele vergelijkbare kerkgebouwen voor. Binnen Badhoevedorp is het echter het enige voorbeeld.

Aanbevelingen

De aanwezige waarden maken, mede als gevolg van de ingrijpende verbouwing uit 1999-2000, dat de Pelgrimskerk in de huidige situatie op basis van de boven genoemde criteria onvoldoende waarde heeft om een aanwijzing als gemeentelijk monument te rechtvaardigen. Tegelijkertijd zijn er wel verschillende cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectuurhistorische waarden aanwezig die maken dat enige vorm van bescherming van de Pelgrimskerk gewenst is: de typologie van het gebouw in combinatie met de markante ligging in het dorp en de grotendeelse gaafheid van de gebouwschil zorgen ervoor dat de Pelgrimskerk een ankerpunt vormt in het stedelijk weefsel van Badhoevedorp, en daardoor bijdraagt aan het kleinschalige en dorpse karakter van de omgeving. Bovendien herinnert het aan de ontwikkeling van verschillende kerkgemeenschappen in het dorp. Om die reden wordt geadviseerd om de Pelgrimskerk aan te wijzen als beeldbepalend pand, bij voorkeur samen met de naastgelegen pastorie, die eveneens in 1934-1935 naar ontwerp van architect De Nooyer werd gerealiseerd, en waarmee de kerk een ensemble vormt.[5]

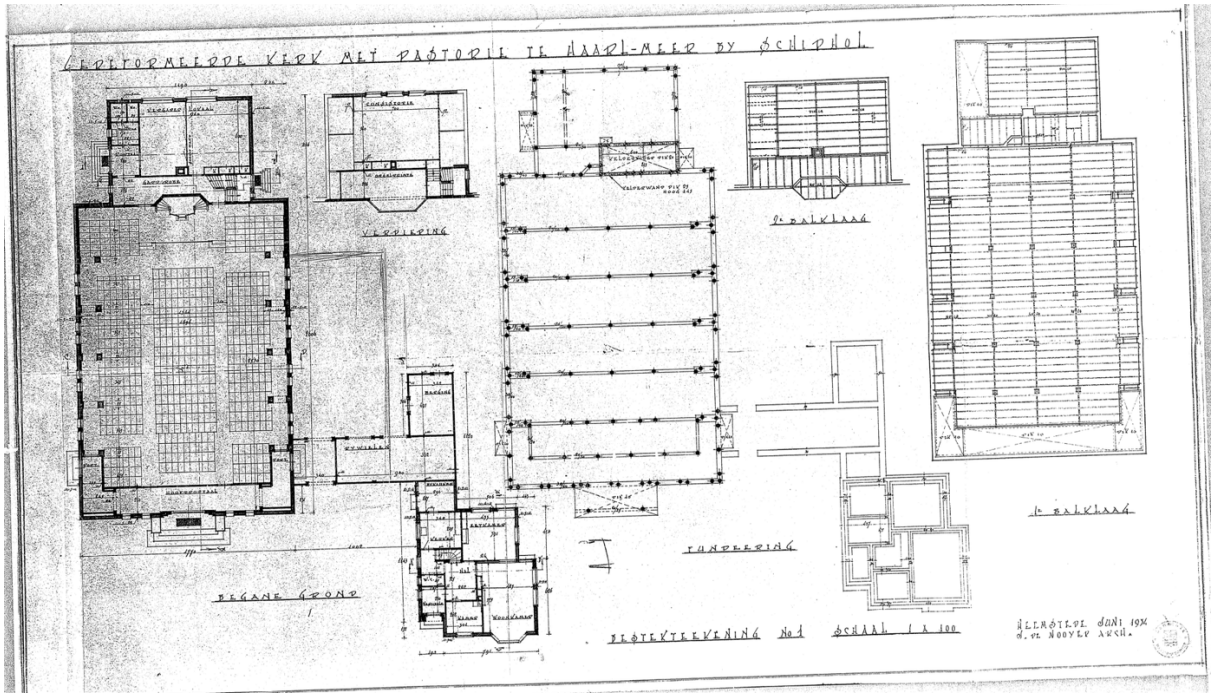
Bij een mogelijke herbestemming van de Pelgrimskerk wordt geadviseerd rekening te houden met de volgende kernwaarden van het gebouw:

- Het zware, markante hoofdvolume;
- Het grote, gesloten dakvlak met de kenmerkende dakruiter;
- De herkenbaarheid van een relatief gesloten hoofdvolume (de kerkzaal) en een meer open bouwdeel tegen de achtergevel;
- De verticaliteit van de gevelopeningen in de voorgevel (westgevel) en de zijgevels;
- De sobere, doch zorgvuldige materialisering en detaillering (nieuwe ingrepen uitgezonderd);
- De kap- en plafondconstructie van de kerkzaal en de dakruiter;
- De cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectonische samenhang met de pastorie, en in mindere mate de kosterswoning en het verenigingsgebouw aan de Roerdompstraat.

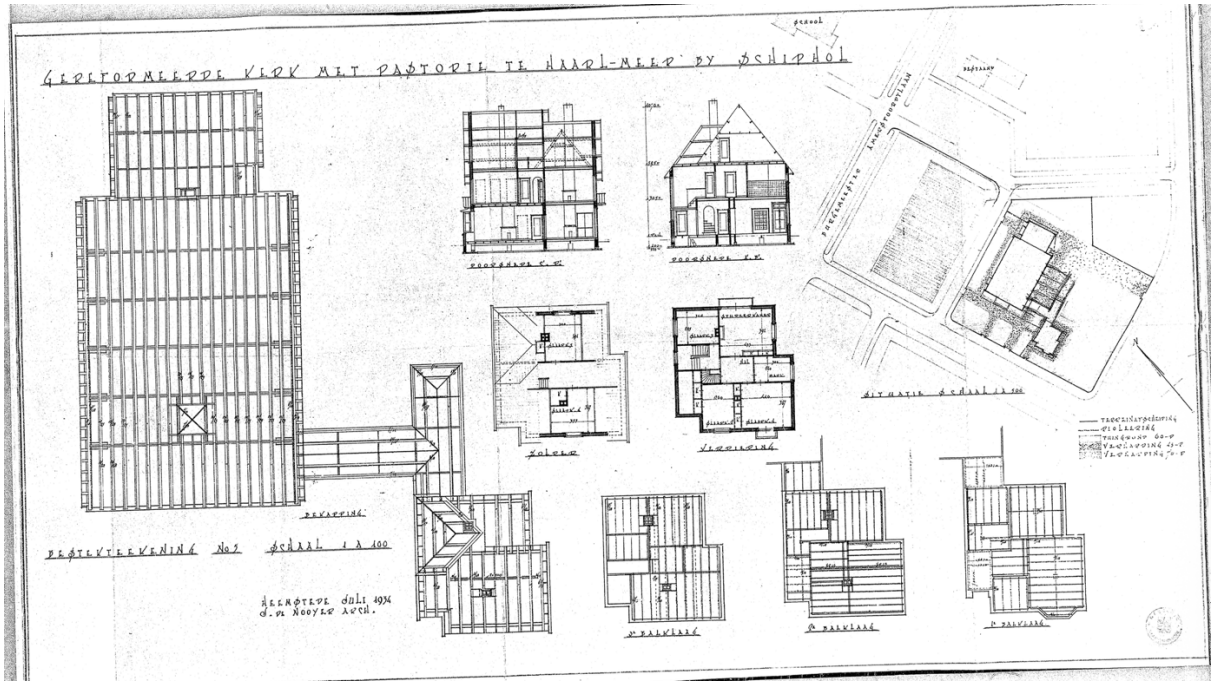
Op de volgende pagina's zijn de meest relevante archieftekeningen en enkele archieffoto's van het gebouw opgenomen.

[5] De status van een beeldbepalend pand is lichter dan een gemeentelijk of rijksmonument. Een dergelijk object wordt over het algemeen door een gemeente aangewezen vanwege de hoge cultuurhistorische, architectonische en/of stedenbouwkundige waarde voor de directe omgeving. Beeldbepalende panden zijn cruciaal voor het aanzicht van een straat, wijk, dorp of stad, en de aanwijzing richt zich om die reden meestal op het volume, de gevels en de kap. Het interieur valt hier over het algemeen buiten.

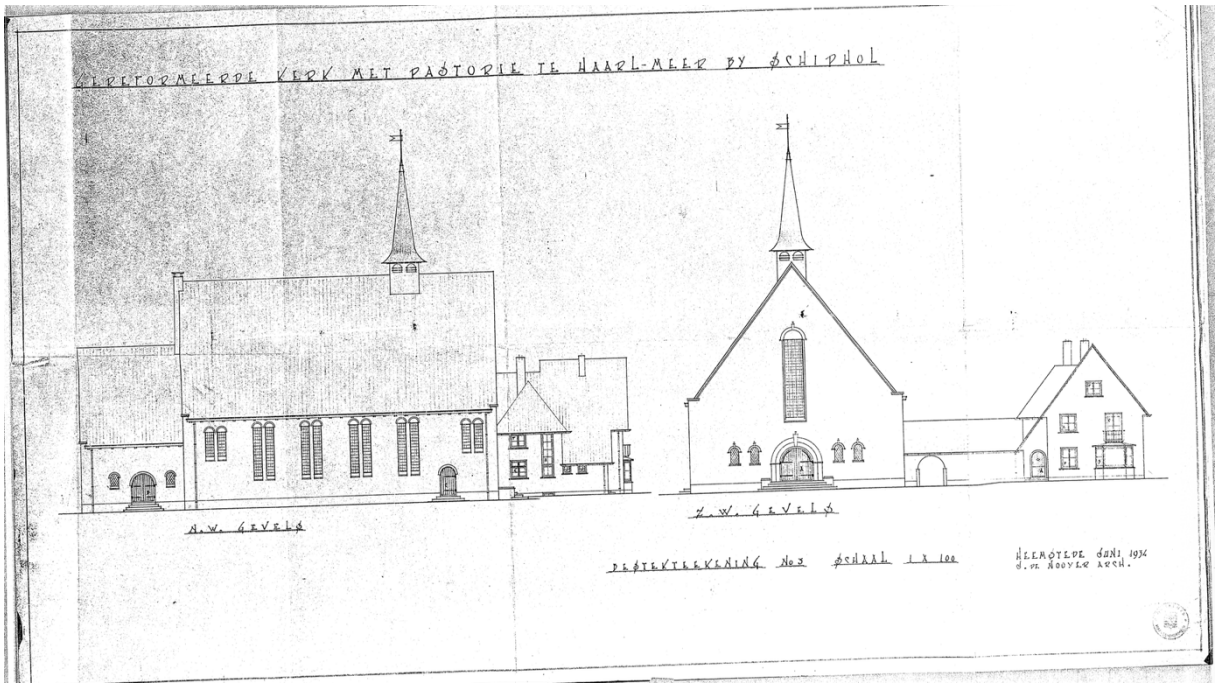
Beeldmateriaal

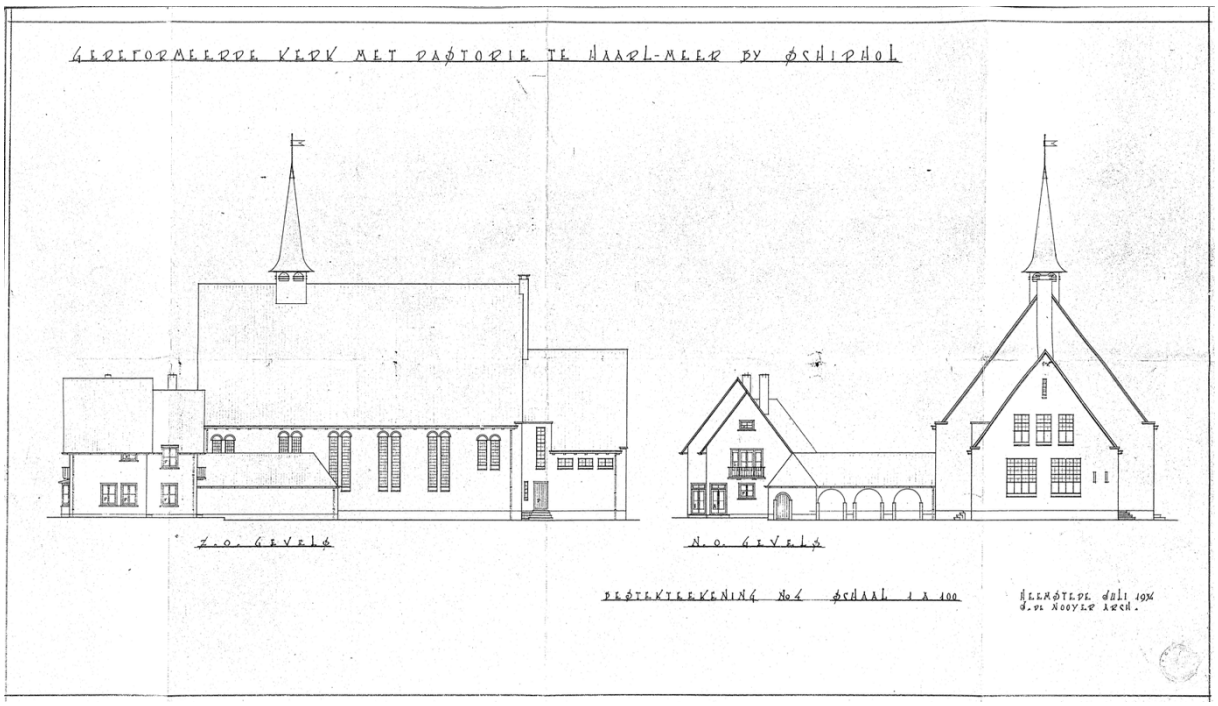
Afbeelding 43. Plattegronden van de kerk en de pastorie uit 1934 (bouwarchief gemeente Haarlemmermeer)

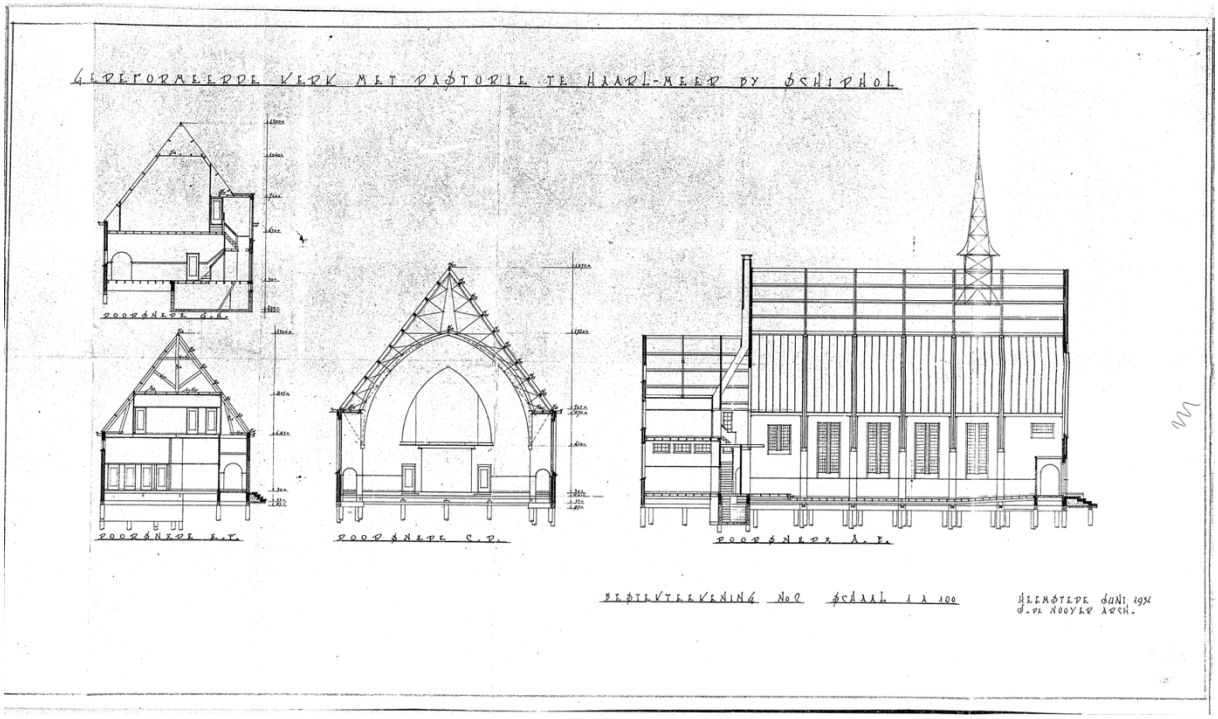
Afbeelding 44. Plattegronden van de kerk en de pastorie uit 1934 (bouwarchief gemeente Haarlemmermeer)

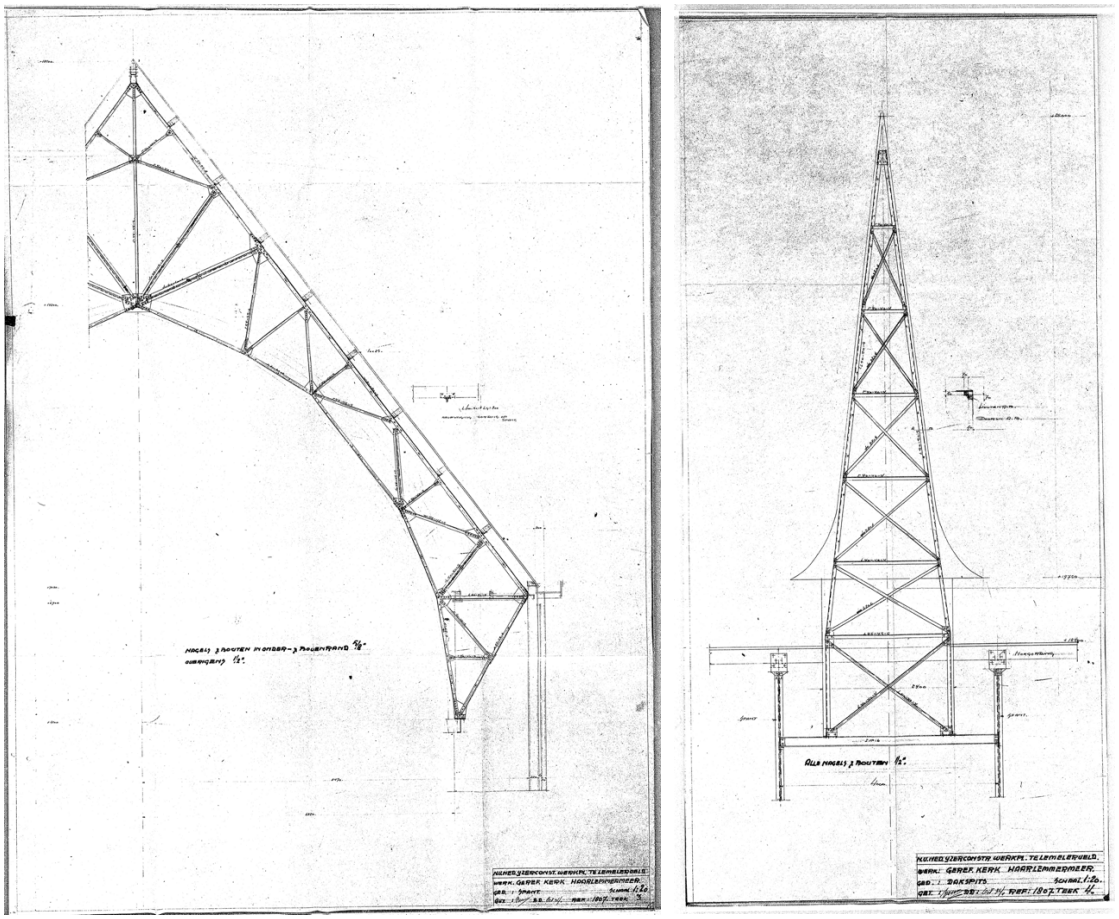
Afbeelding 45. Tekeningen van de voor- en linkerzijgevel uit 1934 (bouwarchief gemeente Haarlemmermeer)

Afbeelding 46. Tekeningen van de achter- en rechterzijgevel uit 1934 (bouwarchief gemeente Haarlemmermeer)

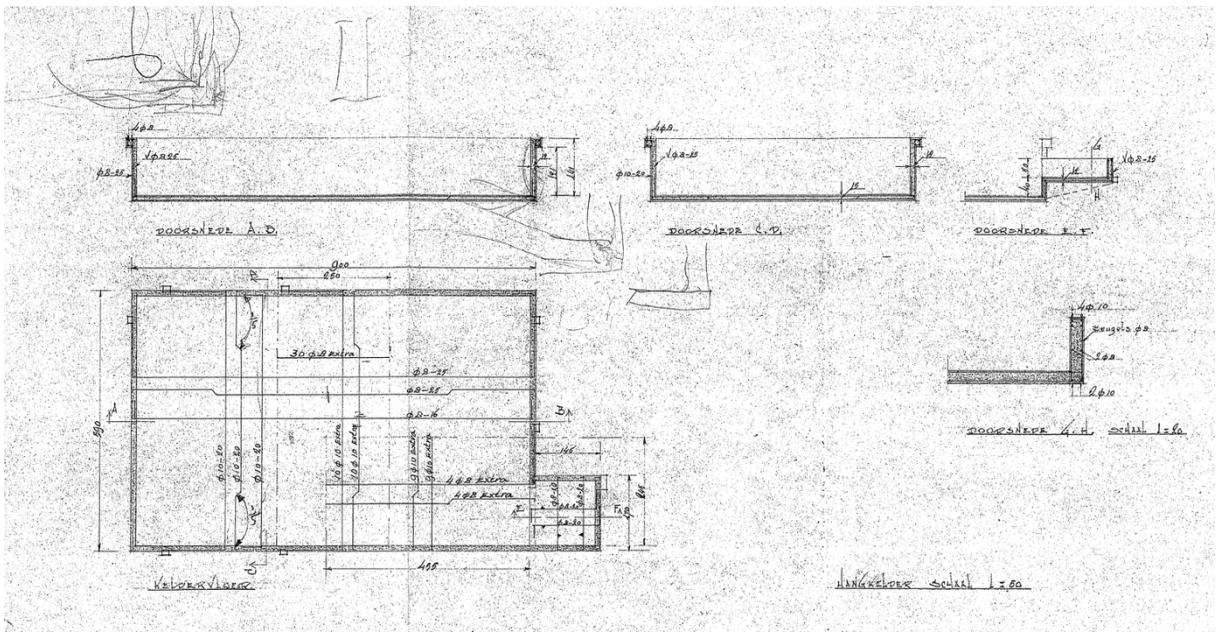
Afbeelding 47. Doorsneden over de pastorie en de kerkzaal, 1934 (bouwarchief gemeente Haarlemmermeer)

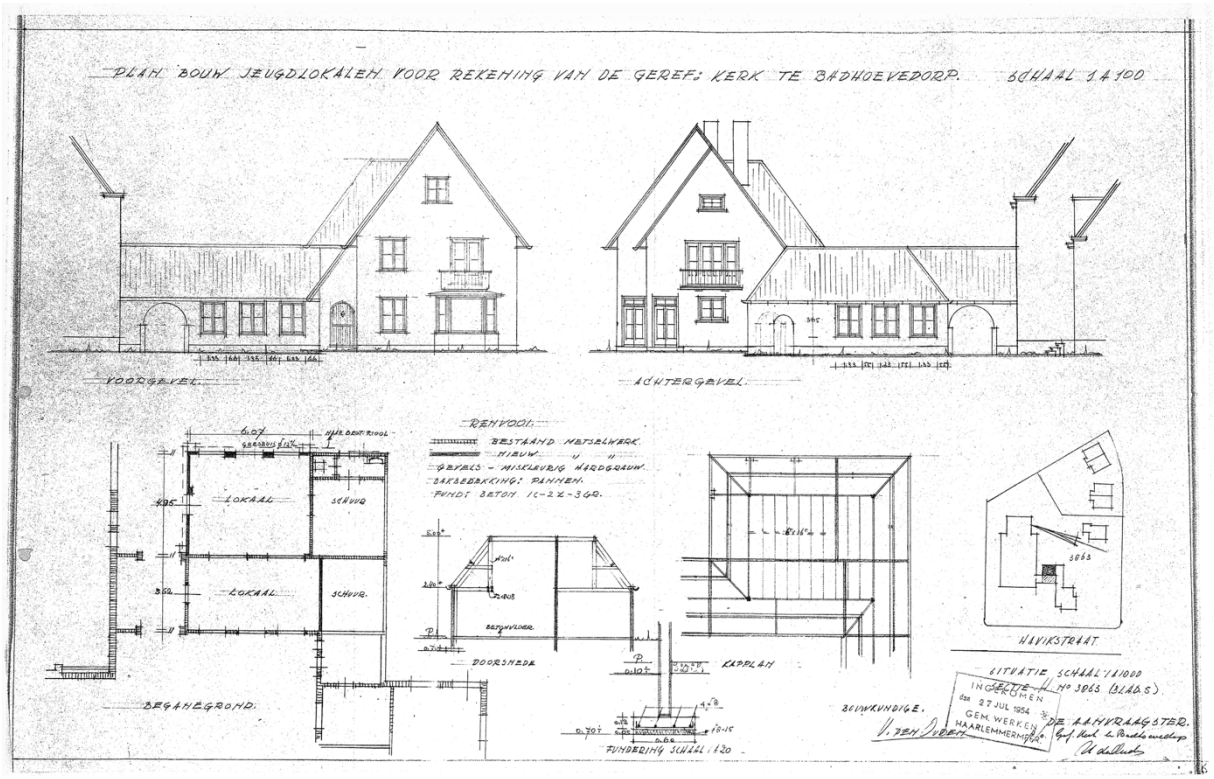
Afbeelding 48 en 49. Constructietekeningen van de ijzeren spanten boven de kerkzaal en in de toren, 1934 (bouwarchief Gemeente Haarlemmermeer)

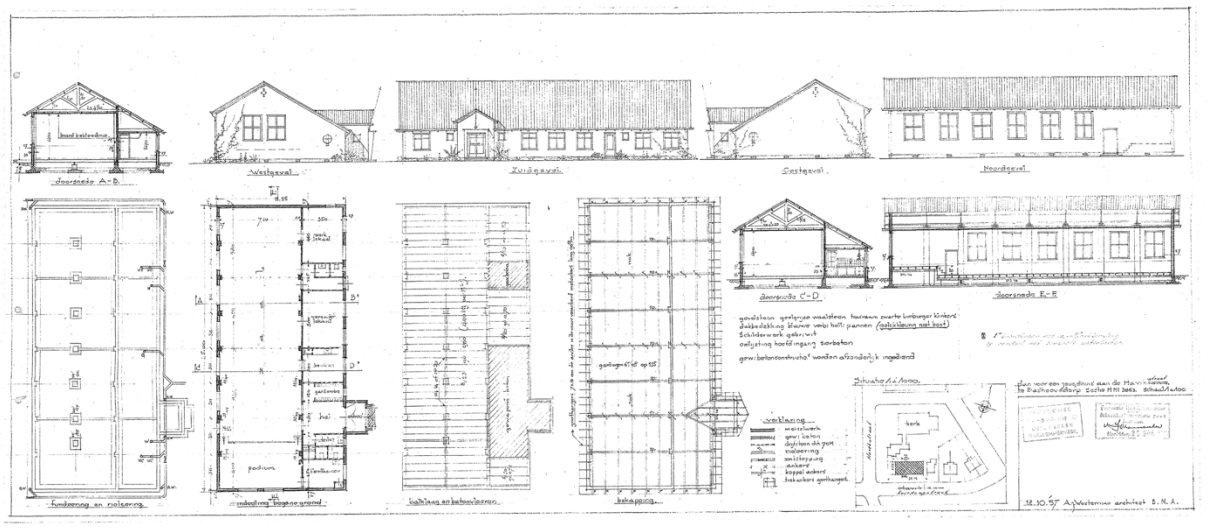
Afbeelding 50. De eerste steenlegging van de Pelgrimskerk, waarbij eveneens het kozijn van de hoofdingang aan de Havikstraat was gesteld (Mebius-van der Gaag 2001)

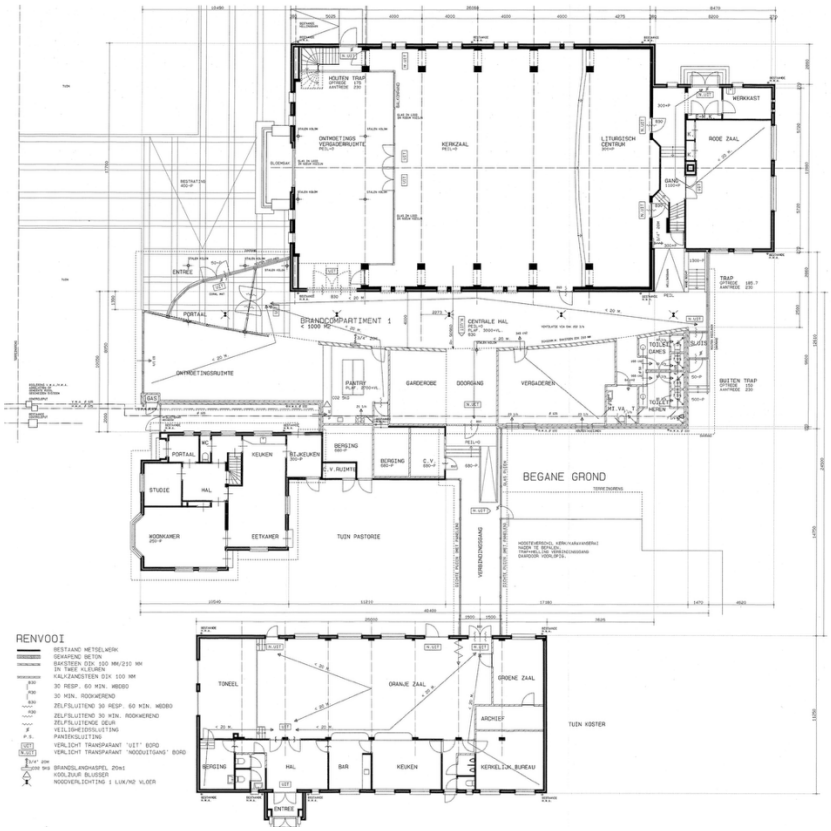
Afbeelding 51. Bouwtekening voor het maken van een hangkelder onder het bouwdeel tegen de achtergevel van de kerkzaal door De Nooyer, 1948 (bouwarchief Gemeente Haarlemmermeer)

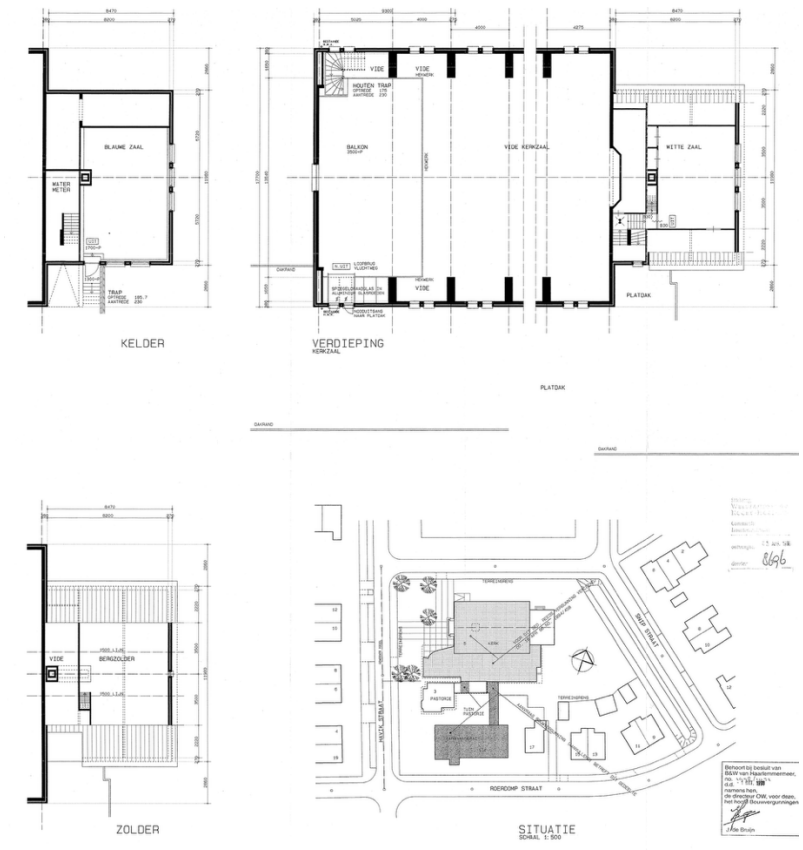
Afbeelding 52. Plan voor het maken van enkele jeugdlokalen achter de pastorie, 1954 (bouwarchief Gemeente Haarlemmermeer)

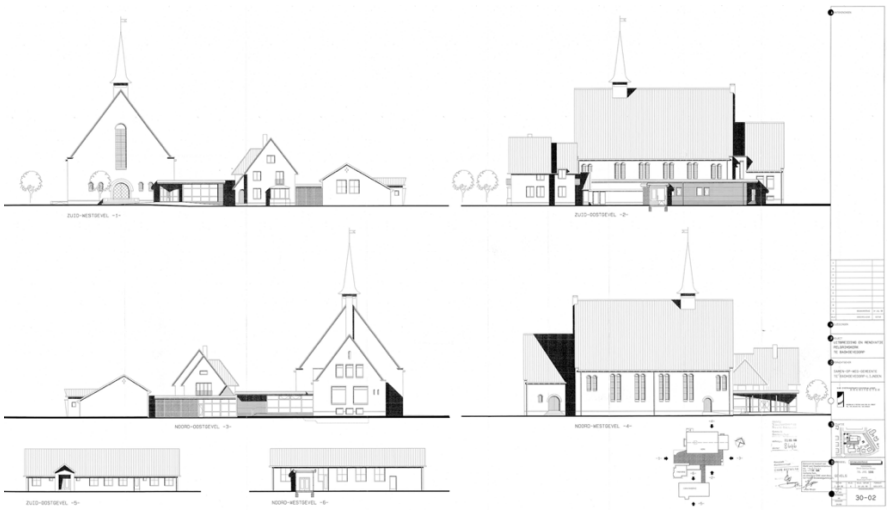
Afbeelding 53. Bouwtekening voor het realiseren van een verenigingsgebouw aan de Roerdompstraat, 1957 (bouwarchief Gemeente Haarlemmermeer)

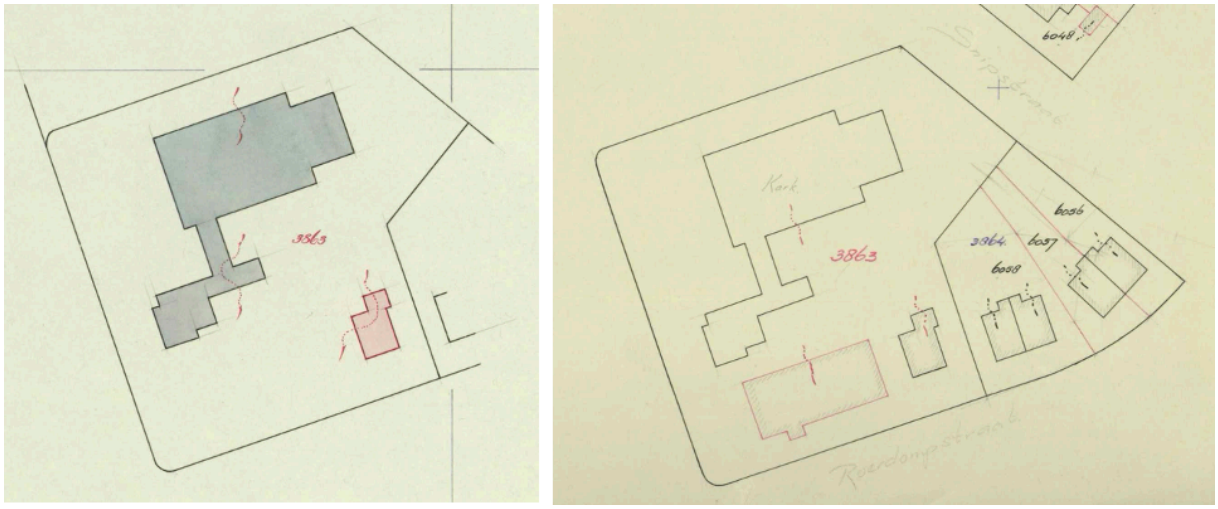
Afbeelding 54. Plattegrond van de begane grond met de nieuwe uitbreiding, 1998 (bouwarchief Gemeente Haarlemmermeer)

Afbeelding 55. Plattegrond van de verdieping, 1998 (bouwarchief Gemeente Haarlemmermeer)

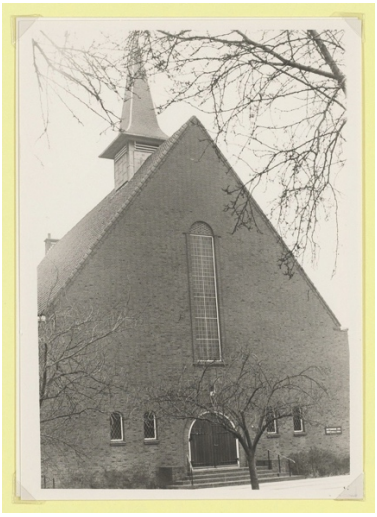
Afbeelding 56. Gevels met de nieuwe uitbreiding, 1998 (bouwarchief Gemeente Haarlemmermeer)

Afbeelding 57 en 58. Uitsnede uit de kadastrale hulpkaart van 1942, met de kerk en de koppeling naar het koetshuis/de garage en de pastorie. Op de kadastrale hulpkaart uit 1962 is ook het verenigingsgebouw aan de Roerdompstraat zichtbaar (Archiefviewer Kadaster)

Afbeelding 59 en 60. De Pelgrimskerk vanaf de hoek van de Havikstraat en Burgemeester Amersfoordtlaan in 1965, en de voorgevel aan de Havikstraat, zonder jaartal (Noord-Hollands Archief en website Kerk en Orgel)

Afbeelding 61 en 62. De voorgevel aan de Havikstraat (zonder jaartal) en de achterzijde van de pastorie met garage en poort, en rechts de zijgevel van de kerk, vóór de verbouwing en uitbreiding uit 1999-2000 (Noord-Hollands Archief en archief Protestantse Gemeente Badhoevedorp-Lijnden)

Afbeelding 63 en 64. Het interieur van de kerkzaal met het liturgisch centrum en daarboven het orgelbalkon tegen de oostgevel, en rechts de voorruimtes achter de kopgevel, vóór de verbouwing en uitbreiding uit 1999-2000, vermoedelijk in de jaren '80 of '90 (archief Protestantse Gemeente Badhoevedorp-Lijnden)

Afbeelding 65 en 66. Het interieur van de huidige blauwe zaal in de uitbouw tegen de oostgevel van de kerk, met de naastgelegen gang en rechtstreekse toegang naar buiten, vóór de verbouwing en uitbreiding uit 1999-2000, vermoedelijk in de jaren '80 of '90 (archief Protestantse Gemeente Badhoevedorp-Lijnden)

Afbeelding 67 en 68. Voorgevel van de pastorie, die gelijktijdig met de kerk en eveneens naar ontwerp van De Nooyer werd gebouwd

Afbeelding 69 en 70. Achtergevel van de pastorie, en het in 1959 gebouwde verenigingsgebouw Karavanserai aan de Roerdompstraat

Afbeelding 71. De kosterwoning, gebouwd in 1939 naast het verenigingsgebouw aan de Roerdompstraat

Bronnen

Noord-Hollands Archief
Bouwarchief gemeente Haarlemmermeer
Eigen archief Protestantse Gemeente Badhoevedorp-Lijnden

Mebius-van der Gaag, I. (2001). *De Tweede Steen. Geschiedenis van de Protestantse Kerken Badhoevedorp/Lijnden.*

https://www.pelgrimskerk.org/

Colofon

opdrachtgever:	gemeente Haarlemmermeer
datum onderzoek:	7 april 2026
datum beschrijving:	1 juni 2026
opgesteld door:	dr. ing. N.M. Hogen, Natasja Hogen Erfgoedadvies